

ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ...

ಹರಲಾಲ ಸ್ನೇಹಿತ ಜೋಸೆಫ್‌ನಿಂದ ಬೀಳ್ಕೊಂಡು ಮನೆಗೆ ಬರುತ್ತಾನೆ. ಡರಬನ್‌ಗೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಹಿಂದೂಸ್ತಾನಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಹಡಗನ್ನು ಹಿಡಿಯಬೇಕು ಎಂದು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಮುಂದಿನ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಒಂದು ಟೆನ್‌ಬಾಕ್ಸ್ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಬಾಪು ಚಿತ್ರ ಹಾಗೂ ಭಗವದ್ಗೀತೆ ಪ್ರಸ್ತುತವನ್ನೂ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದ ಹರಲಾಲ. ಮುಂಬಯಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕು ಎಂದುಕೊಂಡಿದ್ದ ಹರಲಾಲನ ಬಳಿ ಅಷ್ಟೊಂದು ಹಣವಿರಲಿಲ್ಲ. ಡರಬನ್‌ನಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯರ ಮನೆಗಳು ಸಾಕಷ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದವು. ಒಂದು ವೇಳೆ ಅವನು ಭಾರತೀಯನೊಬ್ಬನ ಬಳಿ ಸಹಾಯವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದರೆ, ಅವನು ಗುರುತಿಸಲ್ಪಡುವ ಪೂರ್ಣ ಭಯವಿತ್ತು. ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕಾದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಬಾಪೂ ಅವರ ಹೆಸರು ಪರಿಚಯವಿತ್ತು; ಅಲ್ಲದೆ ಈಗ ಹರಲಾಲ ಸಹ ಚಿಕ್ಕ ಗಾಂಧಿಯಾಗಿ ಪರಿಚಯವಾಗಿದ್ದ. ಆದರೆ ಈ ಚಿಕ್ಕ ಗಾಂಧಿಯ ಪರಿಚಯ ಜನರಿಗೆ ಮುಖತಃ ಇರಲಿಲ್ಲ, ಹೀಗಾಗಿ ಇದು ನೆಮ್ಮದಿಯ ಸಂಗತಿಯಾಗಿತ್ತು.

ಈ ಮಧ್ಯೆ ಬಾ ಅವರಿಗೆ ಹರಲಾಲನನ್ನು ನೋಡಬೇಕು ಎಂಬ ಬಯಕೆ ಉತ್ಕಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಹರಿಯನ್ನು ಹೇಗಾದರೂ ಕರೆತರಬೇಕು ಎಂದು ಬಾಪು ಅವರಿಗೆ ಬಾ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಬಾಪು ಅವರನ್ನು ಭೇಟಿ ಮಾಡಿದ ಹರಲಾಲ ತಂದೆಯ ಮುಖದಲ್ಲಿ ದುಃಖದ ಛಾಯೆ ಇರುವುದನ್ನು ಗುರುತಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಮಗ, ತುಂಬಾ ಒಳ್ಳೆಯದು! ಗಾಂಧಿಯವರ ಮಗನಿಗೆ ನಮ್ಮ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶ ಕೊಟ್ಟರೆ ನನಗೆ ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಸಂತೋಷವಾಗುವುದು. ವಾಹ್‌ವಾಹ್, ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಆಫ್ರಿಕಾದಲ್ಲಿ ಆರಂಭಿಸಿದ ಹೋರಾಟವನ್ನು ನೋಡಿ ಇಲ್ಲಿರುವ ನಮ್ಮ ಎದೆ ಹೆಮ್ಮೆಯಿಂದ ಬೀಗುತ್ತದೆ.'

ತಂದೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಾಂಶುಪಾಲರು ಹೇಳಿದ ಮಾತಿನಿಂದ ಹರಲಾಲನಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಸಂತೋಷವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅವನಿಗೆ ದಾಖಲಾಗುವ ಬಗ್ಗೆ ಮಾತ್ರ ಆಸಕ್ತಿಯಿತ್ತು. ಪ್ರಾಂಶುಪಾಲರು ಅವನ ಹೆಸರನ್ನು ನೋಂದಣಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು, ಆದರೆ ಇದರೊಂದಿಗೆ ಹೇಳಿದರು 'ಹರಲಾಲ, ನೀನು ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಮಾಡಲೇ ಬೇಕೆಂದಿದ್ದರೆ, ಅದು ನಿನ್ನಿಷ್ಟ! ಆದರೆ ನೀನು ಇಷ್ಟು ದೊಡ್ಡ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮಗನಾಗಿ ತರಗತಿಯಲ್ಲಿ ನಿನಗಿಂತ ಅರ್ಧ ವಯಸ್ಸಿನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಹೇಗೆ ಕೂರುವೆ ಎಂಬುದು ನನಗೆ ತಿಳಿಯುತ್ತಿಲ್ಲ.'

ಹರಲಾಲ ತುಟಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡ. ಅವನ ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ರೋಷ ಉಕ್ಕಿತು. ಅವನು ಮಾತನಾಡದೆ ಅಲ್ಲಿಂದ ಎದ್ದು ಹೊರಗೆ ಬಂದ. ಅಂದು ಇಡೀ ರಾತ್ರಿ ಅವನು ಒಂದು ಕ್ಷಣವೂ ನಿದ್ರಿಸದಾದ. ಒಂದೇ ಸಮನೆ ಅವನೆದುರು ಶಾಲೆಯ ತರಗತಿಯ ದೃಶ್ಯ ಮೂಡಿಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಪ್ರಾಂಶುಪಾಲರು ಹೇಳಿದ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಸತ್ಯಾಂಶವಿದೆ ಎಂದು ಅವನು ತಕ್ಷಣ ಅರಿತಿದ್ದ. ಇಡೀ ತರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಹದಿನಾಲ್ಕು ಹದಿನೈದರ ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚೆಂದರೆ ಹದಿನಾರು ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೇ ತುಂಬಿದ್ದರು. ತಾನು ಅವರ ಮಧ್ಯೆ ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ಹೇಗೆ ಸರಿದೂಗಿಸಲು ಸಾಧ್ಯ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಅವನನ್ನು ಕಾಡುತ್ತಿತ್ತು.

ಆದರೆ ಈಗ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮುಗಿಸದೆ ಬೇರೆ ಉಪಾಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವನು ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಆಫ್ರಿಕಾವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದ. ಬಾ ಮತ್ತು ಬಾಪೂ ಅವರನ್ನು ಸಹ ತ್ಯಜಿಸಿ ಬಂದಿದ್ದಾನೆ. ಈಗ ಅವನು ಬೇರೇನೂ ಮಾಡಲು ಯೋಗ್ಯನಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಬಾಪೂ ಅವರು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ ಹಣ ಇನ್ನೂ ಇತ್ತು.

ಅದು ಖರ್ಚಾಗುವುದಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲೇ ವಸತಿ ಊಟಕ್ಕೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಿತ್ತು ಹಾಗೂ ಯಾವುದಾದರೂ ಕೆಲಸವನ್ನು ಸಹ ಹುಡುಕಬೇಕಿತ್ತು.

ಬೆಳಗಾಗುತ್ತಲೇ ಬಾಡಿಗೆ ಮನೆಗಾಗಿ ವಿಚಾರಿಸಲು ಹೊರಟ. ಕಾಲಾಪುರದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಿಯಾಂ ಖಾನ್ ಅವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಕೋಣೆಯಷ್ಟು ಜಾಗ ಬಾಡಿಗೆಗೆ ಇದೆ ಎಂಬ ಬಗ್ಗೆ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ತಿಳಿದು, ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಮನೆ ಮಾಲೀಕನನ್ನು ಭೇಟಿಯಾದ. ಮನೆ ಮಾಲೀಕ ಅವನನ್ನು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಸ್ವಾಗತಿಸಿ, ಕೋಣೆಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿದ. ಹರಲಾಲನಿಗೆ ಅವು ಇಷ್ಟವಾದವು.

'ನನಗೆ ಜಾಗ ಇಷ್ಟವಾಯಿತು, ಮಿಯಾಂಜಿ' ಹರಲಾಲ ಹೇಳಿದ,

'ನೀವು ರೂಮುಗಳನ್ನು ನನ್ನ ವಶಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟರೆ, ನಾಳೆಯೇ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುತ್ತೇನೆ.'

'ಇವತ್ತೇ ನಿಮ್ಮ ವಶಕ್ಕೆ ಕೊಡುತ್ತೇನೆ, ಮನೆಖಾಲಿ ಇರುವುದನ್ನು ನೀವೇ ನೋಡಿದಿರಿ. ಆದರೆ ನೀವೇನು ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೀರಿ? ನೀವು ಬಿಜಿನೆಸ್ ಮಾಡುತ್ತೀರೋ ಅಥವಾ ನೌಕರಿಯಲ್ಲಿದ್ದೀರೋ?'

ಹರಲಾಲ ನಾಚುತ್ತಾ ಹೇಳಿದ, 'ನಾನು ನೌಕರಿ ಅಥವಾ ಕೆಲಸವನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತಿದ್ದೇನೆ, ಆದರೆ ಈಗ ಮೆಟ್ರಿಕ್ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ...'

'ಏನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೀರಿ? ಇಷ್ಟು ದೊಡ್ಡವರಾದರೂ ಯಾವ ಕೆಲಸವನ್ನೂ ಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲವೇ? ಇನ್ನೂ ಓದುತ್ತಿದ್ದೀರಿ? ಅದೂ ಮೆಟ್ರಿಕ್ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ...?' ಅವರಿಗೆ ತುಂಬ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಯಿತು.

'ವಿಷಯ ಏನೆಂದರೆ...' ಹರಲಾಲ ವಿಧಿಯಲ್ಲದೆ ಹೇಳಬೇಕಾಯಿತು, 'ಈಗ್ಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ವರ್ಷಗಳಿಂದ ನಾನು ಆಫ್ರಿಕಾದಲ್ಲಿದ್ದೆ...' 'ಆಫ್ರಿಕಾದಲ್ಲಿ...?' ಮಿಯಾಂ ಆಶ್ಚರ್ಯ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದರು. 'ನೀವು ಆ ಬ್ಯಾರಿಸ್ಟರ್ ಗಾಂಧಿಯವರ ಸಂಬಂಧಿಕರಲ್ಲ ತಾನೇ' ಹರಲಾಲನ ಬಾಯಿಯಿಂದ ಮಾತೇ ಹೊರಡಲಿಲ್ಲ. ಅವನ ಮುಖ ಹಳದಿಯಾಯಿತು. ಒಂದು ಕ್ಷಣ ಅಲ್ಲಿಂದೆದ್ದು ಹೋಗಲು ಮನಸ್ಸಾಯಿತು, ಆದರೂ ವಿಧಿಯಲ್ಲದೆ ಹೇಳಿದ—

'ಹೌದು, ಬ್ಯಾರಿಸ್ಟರ್ ಗಾಂಧಿ ನನ್ನ ತಂದೆ' 'ಏನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೀರಿ?' ಮನೆಯ ಮಾಲೀಕ ಎದ್ದು ನಿಂತು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಹರಲಾಲನ ಕೈಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಹೇಳಿದ, 'ಇದನ್ನು ಮೊದಲೇ ನೀವೇಕೆ ಹೇಳಲಿಲ್ಲ? ಡರಬನ್‌ನಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ದೊಡ್ಡ ರಜಾಯಿ ಅಂಗಡಿಯಿದೆ ... ನಿಮ್ಮ ತಂದೆಯವರಿಗೂ, ನಮ್ಮ ರಜಾಯಿ ಅಂಗಡಿಯೂ ಒಂದು ಮನೆಯಂಥ ಸಂಬಂಧವಿದೆ. ನಿಮಗೆ ಈ ಮನೆಯ ಬಾಗಿಲು ಸದಾ ತೆರೆದಿದೆ...ಈ ಕೀ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಿ...ನಿಮಗಿಷ್ಟ ಬಂದಾಗ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿರಿ...'

ಹರಲಾಲ ತಕ್ಷಣ ಕೀ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ತನ್ನ ಕೈಯನ್ನು ಮುಂದೆ ಚಾಚಿದಾದ. ಅವನ ತುಟಿಗಳು ಕಂಪಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. 'ಸೇಠ್‌ಜಿ', ಸ್ವಲ್ಪ ತಡೆದು ಹರಲಾಲ ಕಾತುರದ ಸ್ವರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ, 'ನಾನಿಲ್ಲಿಗೆ ವಾಸಿಸಲು ಬಂದೇ ಬರುತ್ತೇನೆ. ನಿಮ್ಮ ಈ ಸ್ನೇಹಕ್ಕೆ ನಾನು ನಿಮಗೆ ಕೃತಜ್ಞನಾಗಿದ್ದೇನೆ. ಆದರೆ ಈ ಮನೆಗೆ ನಾನೆಷ್ಟು ಬಾಡಿಗೆಯನ್ನು ಕೊಡಬೇಕಾಗುವುದು?, ಈ ಬಗ್ಗೆ...'

'ಹರಲಾಲರೇ, ನೀವೇನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೀರಿ?' ಮನೆ ಮಾಲೀಕರು ಎರಡು ಕೈಗಳನ್ನು ಮುಂದೆ ಚಾಚಿ ಹರಲಾಲನನ್ನು ತಡೆದರು, 'ಪರದೇಶದ ನೆಲದಲ್ಲಿ ದೇಶದ ಸೇವೆಗಾಗಿ ಪಣತೊಟ್ಟು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿರುವ ಬ್ಯಾರಿಸ್ಟರ್ ಗಾಂಧಿಯವರ ಮಗನಿಂದ ನಾನು ಬಾಡಿಗೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಾರೆ. ನಾನು ಬಾಡಿಗೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಯೋಚಿಸಲೂ ಸಹ...'

ಈಗ ಹರಲಾಲ ಮಾತನಾಡುವಂಥದ್ದು ಏನಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಬಾಡಿಗೆಗೆ ಖರ್ಚು ಮಾಡುವಷ್ಟು ಹಣ ಸಹ ಅವನ ಬಳಿ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಬಾಪೂ ಅವರ ಮಗನಾಗಿ ಈ ಲಾಭವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು ನೀಚತನ ಎಂದು ಅನ್ನಿಸಿತು, ಆದರೆ ತನ್ನ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಎಷ್ಟು ಸೀಮಿತ ಎಂಬುದು ಅವನಿಗೆ ಅರಿವಿತ್ತು. ಹೀಗಾಗಿ ಅವನು ಮನಸ್ಸನ್ನು ಗಟ್ಟಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬಾಡಿಗೆ ಕೊಡದೆ ಈ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಪ್ರಸ್ತಾವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡ. ಆಗ ಅವನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ, ಒಂದು ವೇಳೆ ಬಾಪೂ